

6. Гвишиани Д.М. Методологические проблемы моделирования глобального развития / Д.М.Гвишиани. – М.: 1978. – 29 с.

7. Скаленко А.К. Информационное общество XXI: гуманитарное, социальное и экономическое измерение. Доклад на Конгрессе по инф.общ. – К., 2004.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2012 р.

УДК 339.942+504.03

Т. Перга, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут світової економіки
і міжнародних відносин НАН України

КОГЕЗІЙНА ПОЛІТИКА ЯК АНТИКРИЗОВИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті розглядається антикризовий потенціал когезійної політики ЄС, а саме – її екологічний аспект. Проаналізовано особливості та результати впровадження когезійної політики в транзитивних країнах в умовах економічної кризи 2008-2010 рр. та перспективи розвитку на 2014-2020 рр.

Ключові слова: когезія, ЄС, антикризові механізми, екологічне співробітництво, економічна криза, транзитивні країни.

Перга Т. Когезионная политика как антикризисный механизм экологического сотрудничества.

В статье рассматривается антикризисный потенциал когезионной политики ЕС, а именно - ее экологический аспект. Проанализированы особенности и результаты внедрения когезионной политики в транзитивных странах в условиях экономического кризиса 2008-2010 гг. и перспективы развития на 2014-2020 гг.

Ключевые слова: когезия, ЕС, антикризисные механизмы, экологическое сотрудничество, экономический кризис, транзитивные страны.

Perga T. Cohesive policy as the crisis mechanism of environmental cooperation
The study examined the EU cohesive policy as crisis mechanism, namely, its environmental aspects.
Features and results of cohesive policy in transitive countries during economic crisis 2008-2010,
and prospects for 2014-2020 years ate analysed.

Key words: cohesion, the EU anti-crisis mechanisms, ecological, economic crisis, transition countries.

Фінансово-економічна криза 2008 р. поставила у порядок дня багато питань, які міжнародна спільнота має вирішити в найближчий час, і чи не найважливіше з них – пошук та апробація ефективних антикризових механізмів.

© Т. Перга, 2012

На наш погляд, значний антикризовий потенціал має інноваційна регіональна модель розвитку – когезійна політика ЄС, тому вона заслуговує на

більш детальне вивчення, однак, попри значний інтерес з боку вчених до її дослідження, багато аспектів, серед яких – екологічний, – залишаються поза увагою вчених [1-4].

В умовах перманентної кризи глобалізму вивчення позитивних наслідків та найбільш ефективних механізмів когезійної політики, серед яких – еко-розвиток, набуває надзвичайно важливого значення, особливо для України, яка має значні регіональні відмінності та диспропорції розвитку.

Об'єднавши 27 відмінних за соціально-економічним розвитком держав, Європейський Союз постав перед проблемою зниження своєї конкурентоздатності внаслідок значних диспропорцій та нерівномірності розвитку багатьох регіонів, й особливо – нових членів – пострадянських країн. Тому, впровадження політики когезії, суть якої полягає у вирівнюванні розвитку держав-членів, ототожнюється для Європейського Союзу з питанням виживання, особливо в умовах гострої конкуренції, актуалізує розширення дій об'єднання в цьому напрямку.

Зважаючи на вищевказане, є підстави розглядати когезійну політику, з одного боку, як ідеологічний базис уніфікації та поглиблення процесу спільного розвитку 27 різних держав (та 271 регіонів), а з другого боку, – як механізм підвищення конкурентоспроможності союзу в цілому.

Новітнім у підході ЄС до розвитку держав-членів є акцентування на територіальному розвитку (мова йде не про держави, а про регіони в межах держав), який має більш глибинний характер і свідчить про бажання розв'язати виникаючі проблеми в місці їх формування – на локальному рівні. Тому, підтримка менш розвинутих регіонів залишатиметься важливим пріоритетом політики когезії, хоча наздоганяючий процес менш розвинених регіонів вимагає від ЄС довгострокових зусиль.

У документах Європейського Союзу декларується, що кожен європейський регіон, залежно від ситуації та потреб, може отримати допомогу в рамках когезійної політики. Однак, зважаючи на пріоритетність потреб, союз розробив спеціальну методологію обрахунків рівня розвитку регіонів та надання їм допомоги, відповідно до якої всі країни було розділено на три групи:

– найменш розвинені регіони. До цієї групи відносяться ті регіони, в яких ВВП на душу населення становить менше 75% від середнього ВВП в ЄС-27;

– перехідні регіони. Ця нова категорія вводиться для поетапного переходу регіонів із однієї групи до другої в процесі підняття рівня їх розвитку. Вона включає в себе всі регіони з ВВП на душу населення від 75% до 90% в ЄС-27 в середньому;

– більш розвинені регіони. До них належать території, ВВП на душу населення в яких становить більше 90% від середнього ВВП в ЄС-27 [5].

З методологічної точки зору, такий підхід до фінансування розвитку регіонів з боку централізованих джерел є об'єктивним та виваженим і заслуговує на позитивну оцінку, адже для впровадження головного принципу когезійної політики – солідарної відповідальності країн-членів Європейського Союзу за економічне, соціальне та екологічне добробут всього регіону, має бути створений ефективний базис.

Загалом, на даний момент головними і незмінним залишаються такі пріоритетні напрямки когезійної політики: конвергенція, регіональна конкурентоздатність та зайнятість, територіальне співробітництво в межах Європейського регіону.

Проаналізуємо їх більш детально.

За програмою 2007-2013 рр., близько 80% фінансування в рамках когезійної політики спрямовується на завдання конвергенції – підняття рівня розвитку найбільш вразливих територій, до яких відноситься 100 регіонів з населенням 170 млн чол. В основі головних заходів лежить орієнтація на економічне зростання, включаючи транспорт та інфраструктурні проекти. Фактично головними реципієнтами інвестицій в цій сфері є нові держави-члени з Центральної та Східної Європи, а також Греція, Португалія, Іспанія, Італія.

Принцип зв'язку регіональної конкурентоздатності та зайнятості, що відповідає головним принципам Лісабонської стратегії, полягає у поєднанні комплексу заходів із забезпечення сталої зайнятості населення (впровадження інновацій та підприємництва, робочі місця в екологічній сфері, покращення транспорту та інвестування в людський капітал) з підвищенням економічної конкурентоздатності регіонів. Так, у рамках окресленого напрямку 170 регіонів мають отримувати щорічно близько 16% бюджету – 8 млрд євро.

В основі територіального співробітництва в рамках когезійної політики лежить розуміння необхідності підсилення транскордонної співпраці між державами-членами ЄС та розширення обміну досвідом і ознайомлення з позитивними прикладами діяльності. Близько 5% бюджету когезійної політики (1,25 млрд євро на рік) планується виділити на здійснення спільних проектів та обмін досвідом за програмою 2007-2013 років [6].

Зауважимо, що головною запорукою ефективного впровадження цілей когезійної політики є формування сталих джерел інвестування. Взагалі, створення надійного та стабільного фінансового механізму є чи не найважливішим завданням ЄС, тому це питання є постійним на порядку денному багатьох зустрічей держав-членів. На даний момент можна констатувати, що в ЄС створено досить надійний фінансовий механізм, що акумулює значні кошти на виконання цілей когезійної політики (наприклад, за програмою на 2007-2013 рр. щорічні витрати на регіональну політику передбачаються в розмірі 50 млрд євро на рік (36,7% загального бюджету ЄС). Його основу складають такі фонди: Європейський Фонд Регіонального Розвитку (ERDF), Європейський Соціальний Фонд (ESF) та Фонд когезії (CF).

Загалом у 2000-2006 рр. бюджет політики когезії склад 120 млрд євро [7], а у 2007-2013 рр. планується на рівні 347 млрд євро [8].

Аналізуючи результати когезійної політики протягом останнього десятиліття й особливо у посткризовий період (2009-2012 рр.), ми дійшли висновків про її суттєвий антикризовий потенціал, який полягає у надійному джерелі фінансування та екстреній допомозі державам у разі потреби і невпинному продовженні інвестування запланованих та розпочатих проектів.

Таке довготривале страхування дає можливість державам розробити і впровадити ряд нагальних антикризових заходів та перейти від рецесії до зростання.

Екологічний аспект когезійної політики. Аналіз свідчить, що когезійна політика має досить виражений екологічний аспект, адже, окрім суто природоохоронних проектів, інвестування спрямовується на розвиток та модернізацію інфраструктури та енергетики, що є тісно пов'язаними з впливом на довкілля.

Частка проектів, що мають екологічний характер та інвестуються в рамках політики когезії, є досить великою. Наприклад, протягом 2000-2006 рр. у цю сферу було інвестовано 27,4 млрд євро (14% фінансування в рамках когезійної політики). Окрім того, всі еко-проекти ЄС спрямовуються одночасно на вирішення економічних та соціальних проблем [9].

Регіональний розріз. Наголосимо, що держави-члени ЄС, які отримують допомогу по лінії когезійної політики, безперечно, перебувають у вирашному становищі, адже вони отримують допомогу на розв'язання тих проблем, які досить важко вирішити без сторонньої допомоги. Надзвичайно позитивним цей факт є для екологічної сфери, яка, зважаючи на економічні та фінансові проблеми, не є пріоритетом фінансування на національному рівні. Тому модель централізованого фінансування екологічної політики, яку впроваджує ЄС, має незаперечний позитивний ефект.

Як ми вже наголошували, головними реципієнтами допомоги в рамках когезійної політики є пострадянські держави, тому, внаслідок такого підходу ЄС, вони отримали ефективні інструменти модернізації своєї застарілої інфраструктури та розв'язання найбільш гострих екологічних проблем, що підвищує їх конкурентоздатність та є одним із факторів попередження кризових явищ в майбутньому.

Проілюструємо окреслені висновки на прикладі пострадянських держав-молодих членах ЄС.

Словенія. В окреслений період країна має отримати по лінії політики когезії 4,101 млрд євро. На екологічні цілі протягом цього періоду загалом буде витрачено 1,5 млрд євро, а сукупний розвиток екологічної та транспортної інфраструктури планується профінансувати в розмірі 3,272 млрд євро.

Естонія. Фінансування когезійних завдань в Естонії в цей період складе 3,4 млрд євро, 1,2 млрд євро з них буде витрачено на мінімізацію навантаження на навколишнє середовище, впровадження сталого природокористування та виконання конкретних проектів.

До пріоритетів операційної програми «Розвиток навколишнього середовища для проживання» (з бюджетом у 3,3 млрд євро) відносяться: розвиток водної інфраструктури та інфраструктури очистки води, підтримка систем сталого використання навколишнього середовища, модернізація енергетичного сектору, інтегрований та збалансований розвиток регіонів.

Очікується, що результатом виконання цієї програми стане 100% забезпечення доступу населення до чистої питної води та збільшення з 36,% до 60% вторинної очистки водних ресурсів.

Румунія. Румунія є одним з найбільших в ЄС реципієнтів допомоги по лінії політики когезії, що складає 19,2 млрд євро, з яких на розв'язання екологічних проблем, включаючи очищення водних ресурсів, виділяється

8,6 млрд євро (з них: 2,8 млрд євро – на зміни клімату Землі, 640 млн євро – на покращення енергоефективності та відновлювану енергію).

Серед очікуваних результатів – суттєва модернізація базової інфраструктури: будівництво або відбудова 1400 км нових доріг, збільшення частки населення, що буде користуватися якісними водними послугами (з 50% до 70%), економія первинних енерговитрат на 40-50% у порівнянні з 2001 р.

Польща. Польща є найбільшим реципієнтом ЄС по лінії когезійної політики. Протягом окресленого періоду країна отримає 67,3 млрд євро.

Серед головних стратегічних цілей – розвиток та модернізація технічної та соціальної інфраструктури, що має фундаментальне значення для підвищення конкурентоздатності країни, підвищення привабливості регіонів країни, розбудови транспортної інфраструктури та різноманітних мереж, забезпечення чистого довкілля, покращення безпеки енергоспоживання, забезпечення відновлюваних джерел енергії тощо.

Очікується, що завдяки інвестуванню частка відновлюваних джерел енергії в енергетичному секторі сягне 8,5% (у порівнянні з 2,9% у 2005 р.). На потреби навколишнього середовища (захист та попередження ризиків) виділяється 14 млрд євро.

Литва. Екологічні цілі в державі тісно пов'язуються з якістю життя. На сталий розвиток, якість довкілля та зміни клімату передбачається інвестування в розмірі 2,4 млрд євро з 6,7 млрд євро, що виділяються ЄС на впровадження цілей політики когезії.

Латвія. Латвія має отримати від ЄС в рамках когезійної політики 4,6 млрд євро, які планується витратити переважно на урбаністичні аспекти та сталий розвиток з акцентуванням на розбудові інфраструктури та вдосконаленні послуг. Очікується, що на кінець 2013 р. 62% населення отримають якісні послуги з очищення стічних вод (для порівняння у 2004 р. – 9%).

Завдяки програмам вирівнювання Латвія вже здійснила серію крупних інвестицій в транспортну інфраструктуру та об'єкти по захисту навколишнього середовища. Це, перш за все, модернізація системи водопостачання в крупних самоуправліннях (11 проектів), будівництво підприємств по переробці сміття (10 проектів), розвиток шляхової та транспортної інфраструктури (12 проектів).

Чехія. До головних екологічних пріоритетів когезійної політики в країні можна віднести: захист та покращення якості навколишнього середовища й доступу до транспортної інфраструктури (розвиток мережі залізниць та комбінованих видів транспортного сполучення). На виконання поставлених завдань буде витрачено близько 5 млрд євро з 26,7 млрд євро, що планується інвестувати в країну в рамках політики когезії.

Словаччина. Серед головних екологічних завдань в країні – раціональне використання водних ресурсів, захист від повеней, очистка відходів, відновлення природних пейзажів та природного капіталу, попередження ризиків, підтримка відновлюваних джерел енергії. Інвестиції в цю сферу складають 3,8 млрд євро, фінансування проектів зі зміни клімату Землі – 1,7 млрд євро з 11,7 млрд євро бюджету політики когезії.

Інвестиції у водний сектор плануються на рівні 1 млрд євро. Очікується, що кількість людей, що отримають доступ до якісної питної води з громадських мереж, зросте до 91%, ресурсів очищених стічних промислових вод – до 81%, до суспільних мереж каналізації – до 4,4 млн чол.

Угорщина. На впровадження завдань політики когезії в Угорщині спрямовується 25,3 млрд євро. Серед пріоритетів – навколишнє середовище та енергетика, розбудова інфраструктури, транспортних, енергетичних та інших мереж, узгодження національного екологічного законодавства із законодавством ЄС, акцентування на якійсній питній воді та очищенні стічних вод. На проекти в сфері доквілля та енергії виділяється близько 4,179 млрд євро.

Болгарія. Протягом 2007-2013 рр. Болгарія має отримати на реалізацію цілей когезійної політики 6,853 млрд євро. Серед головних завдань Національного Рамкового Стратегічного Плану – багато екологічно орієнтованих завдань: покращення базової інфраструктури шляхом будівництва доріг та залізниць, впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, екологічної інфраструктури для очищення стічних вод і твердих відходів та їх відновлення, попередження природних катастроф (повеней), стала енергетика та перерозподіл газотранспортних мереж, збереження природного капіталу, розвиток туризму, інтегрований розвиток міських територій [10].

Окреслені вище цифри свідчать, що екологічна компонента є невід’ємною складовою когезійної політики ЄС й на даний момент можна констатувати широке впровадження екоорієнтованих моделей соціально-економічного розвитку країн-членів.

Проілюструємо цю тезу на прикладі проекту підвищення стандарту водної інфраструктури в районі Габрово, що впроваджується в Болгарії в рамках політики когезії.

Метою цього проекту є поліпшення питного водопостачання, а також збір та очищення стічних вод у Габрово, що вирішує одночасно два важливих завдання: водопостачання та очищення стічних вод й охоплює 63 тис. жителів цього району.

Об’єм робіт за проектом передбачає: реконструкцію 4-х насосних станцій та будівництво нової, модернізацію 76 км водопроводу, покращення системи доставки води та зниження експлуатаційних витрат за рахунок зниження фізичних витрат води, відновлення 22 км каналізаційної мережі. Ці заходи істотно підвищать якість очищених стічних вод а, отже, й якість води в річках Янтра та Дунай, знизять технічні втрати води у водопровідній мережі на 34% та збільшать кількість підключених до системи каналізації жителів на 17%.

Результатом впровадження проекту стане створення 400 додаткових робочих місць та зростання інвестиційної привабливості території [11].

Як бачимо, екологічно орієнтовані проекти, що впроваджуються в рамках когезійної політики, вирішують одночасно соціальні, економічні та екологічні проблеми й загалом підвищують конкурентоздатність територій, на яких вони впроваджуються.

Перспективи когезійної політики. Більш ніж десятирічний досвід реалізації когезійної політики продемонстрував не лише її позитивні наслідки, а й необхідність модернізації деяких підходів та адаптації до нових посткризових реалій.

На даний момент це питання широко обговорюється європейською спільнотою. 6 жовтня 2011 р. Європейська Комісія прийняла проект законодавчого пакету, який має рамковий характер та визначає головні напрямки політики когезії ЄС на період 2014-2020 рр.

Комісія запропонувала зосередитися у найближчій перспективі на таких важливих моментах:

- впровадження пріоритетів Стратегії Європа-2020 та їх узгодження з когезійною політикою;
- мотивація держав відповідно до результативності впровадження завдань;
- підтримка комплексних програм;
- націленість на результат – моніторинг прогресу в досягненні узгоджених цілей;
- зміцнення територіальної когезії.

Бюджет, який пропонується в рамках когезійної політики на період 2014-2020 рр., складає 376 млрд євро [12].

Загалом підтримуючи окреслені напрямки когезійної політики, ми вважаємо, що в наступному десятилітті ЄС має зосередити увагу на таких моментах:

1. Розширення підписання партнерських контрактів державами-членами, які мають відповідати одночасно національним програмам реформування та стратегії «Європа-2020».

2. Фокусування ресурсів на обмеженій кількості пріоритетів, що попереджає розпорошення фінансових, організаційних та інтелектуальних ресурсів.

3. Запровадження ефективної системи заохочення (наприклад, у вигляді преміювання) позитивних результатів та успіхів регіонів у впровадженні когезійної політики. Найбільш важливими в цьому контексті, на наш погляд, є досягнення територій у реформуванні державного управління та національного законодавства, наприклад, стосовно зайнятості або впровадження екологічних стандартів.

4. Вдосконалення системи моніторингу та оцінки. З методологічної точки зору, ці інструменти є найбільш важливими для аналізу результатів, вироблення ефективної стратегії й плану дій та досягнення успіху і сприяють більшій орієнтації на результат.

5. Розширення джерел фінансування, що призведе до більшої сталості існуючого механізму. Наприклад, досить ефективним може стати комбінування грантів з позиками та розширення приватного інвестування й створення для цього пільгових режимів.

6. Підсилення територіального виміру. Лісабонська угода наголошує не лише на соціальних та економічних аспектах когезії, а й на територіальних. Це означає більш збалансований розвиток різних територій, включаючи

сільські, острівні та периферійні території. Отже, актуальним є акцентування на сільських територіях та підвищенні залучення локальних і регіональних органів влади до впровадження різних проектів.

7. Зміцнення мережі партнерств. Запровадження широкої мережі партнерств сприятиме розширенню залучення до співпраці локальних та регіональних зацікавлених сторін, соціальних партнерів та громадянського суспільства.

Усе це сприятиме покращенню імплементаційних механізмів та подальшому впровадженню новітніх антикризових моделей регіонального розвитку.

Таким чином, когезійна політика ЄС вже продемонструвала свою ефективність та потенціал, що дає підстави розглядати її в перспективі з точки зору формування глобальних антикризових механізмів.

Список використаної літератури:

1. Bachtler J.F. EU cohesion policy and the role of the regions: investigating the influence of structural funds in the new member states – Environment and Planning C / J.F. Bachtler, I.McMaster // Government and Policy. – 2007. – № 26 (2). – P. 398-427.

2. Baun M. EU Cohesion Policy and Sub-National Authorities in the New Member States / M. Baun, D.Marek // Contemporary European Studies – 2007. – №2. – P. 5-20.

3. Bruszt L. Multi-level Governance – the Eastern Versions: Emerging Patterns of Regional Development Governance in the New Member States / L.Bruszt // Regional and Federal Studies – 2008. – №18. – P. 607-627.

4. Goetz K. The New Member States and the EU: Responding to Europe. The Member States of the European Union / K.Goetz / Oxford: Oxford University Press, 2005. – 235 p.

5. Cohesion Policy and Sustainable Development. Final Synthesis Report. Final Report October 2012: Institute for European Environmental Policy (IEEP)/ [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/sustainable_development/sd_final_report.pdf.

6. Cohesion policy to deliver the Lisbon Strategy (2007-2013) [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/review_and_future/g24246_en.htm.

7. Cohesion Policy 2006-2010: what we have achieved? [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/videos/video-details.cfm?vid=383&LAN=EN.

8. Communication from the Commission – Economic reforms and competitiveness: key messages from the European Competitiveness Report 2006 {SEC(2006) 1467} [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0697:FIN:EN:HTML>.

9. Cohesion Policy 2006-2010: what we have achieved? [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/videos/video-details.cfm?vid=383&LAN=EN.

10. Cohesion Policy in support of growth and jobs – Community Strategic Guidelines, 2007-13 [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/regional_policy/review_and_future/g24230_en.htm.

11. European Cohesion Policy in Bulgaria [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/bg_en.pdf.

12. Cohesion Policy 2014-2020. Investing in growth and jobs [Електронний ресурс] / Official website of the European Union. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2014/proposals/regulation2014_leaflet_en.pdf.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2012 р.

УДК 330.342(477)

М. Бондарець, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут світової економіки
і міжнародних відносин НАН України

ОЦІНКА ДОСЯГНЕННЯ ПОКАЗНИКІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНДЕКСІВ

У статті визначено місце України у світі за показниками сталого розвитку, що вираховані за допомогою індексів сталого розвитку. Зроблено висновок про необхідність продовження реформування соціально-економічної сфери, модернізації економіки України та розбудови моделі сталого інвестиційно-інноваційного розвитку.

Ключові слова: глобальна системна криза, сталий розвиток, методологія вимірювання сталого розвитку, індекси та індикатори сталого розвитку, рейтинг.

Бондарець М. Оценка достижения показателей устойчивого развития в Украине с помощью индексов.

В статье определено место Украине в мире по показателям устойчивого развития, которые рассчитаны с помощью индексов устойчивого развития. Сделан вывод о необходимости продолжения реформирования социально-экономической сферы, модернизации экономики Украины и построения модели устойчивого инвестиционно-инновационного развития.

Ключевые слова: глобальный системный кризис, устойчивое развитие, методология измерения устойчивого развития, индексы и индикаторы устойчивого развития, рейтинг.

© М.Бондарець, 2012

Bondarets M. Estimation of achievement of indicators of sustainable development in Ukraine with help of indices.